

Lietuvų totoriai

Nr. 2 (176)

2023 m. balandis–birželis

ISSN 1822–2072

Pagarbiai perlaidoti totorių palaikai

Atliekant žvalgomojusis archeologinius tyrimus Vilniuje, Goštauto g. kvartale aptikti pirmieji archeologiniai radiniai – palaikų fragmentai, monetos, žiedai. Turto banko planuojamos konversijos teritorijoje, A. Goštauto g., kur persikels dalis ministerijų, buvo įsikūrusi istorinė totorių bendruomenė, čia veikė mečetė, šalia jos būta kapinių. Čia pagarbiai perlaidoti buvusių totorių kapinių teritorijoje aptikti palaikų fragmentai.

Aptikus pirmuosius radinius, toliau ketinama tęsti žvalgomojusis tyrimus, kurie apibrėš, kuriose teritorijose bus reikalinga atlikti detalesnius tyrimus.

„Panašių rezultatų tikėtasi, todėl ir buvo atliekami žvalgomieji tyrimai. Totorių bendruomenei šis procesas itin svarbus, brutaliu sovietų valdžios sprendimu buvo nugriauta mečetė, sunaikintos kapinės. Tikimės kartu rasti sprendimų, kaip pagarbiai palaikus perlaidoti, o buvusias kapines įprasminginti“, – sako Turto banko generalinis direktorius Mindaugas Sinkevičius.

Dalyvaujant totorių imamui ir bendruomenės atstovams, archeologinių tyrimų metu aptikti palaikų fragmentai, perlaidoti buvusių kapinių teritorijoje A. Goštauto g. kvartalo vidiniame kieme. Čia vėliau ketinama sukurti skverą, kuriame būtų įamžintas ir totorių atminimas.

„Pradedame gražinti istorinę skolą Lietuvos totorių bendruomenei. Tardamiesi su bendruomene, norime ne tik įamžinti buvusias kapines ir mečetę, bet ir paskirti dalį pastatų erdvių totorių veiklai – galbūt kvartale galėtų veikti nedidelis totorių muziejus, bendruomenės susitikimo erdvė“, – sako Turto banko generalinis direktorius Mindaugas Sinkevičius.

Žvalgomieji archeologiniai tyrimai bus tęsiami iki liepos. Archeologų

išvados apibrėš teritorijas, kuriose reikalinga atlikti detalesnius tyrimus. Radiniai, nustačius jų kultūrinę vertę ir pasitarus su totorių bendruomene, esant poreikiui bus įprasminginti.

„Mūsų bendruomenei tai istorinis momentas – galų gale yra atstatomas istorinis teisingumas. Pirmieji radiniai liudija, kad palaikų fragmentų, kitų istorinių radinių gali būti daugiau, todėl

lauksime detalių archeologinių tyrimų rezultatų“, – sako Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Motiejus Jakubauskas.

Manoma, kad apie XIV a. Lukiškėse pradėjo kurtis pirmieji Lietuvos totoriai. Būtent dėl to ši vieta dar vadinta Totorių Lukiškėmis.

Vietovės pavadinimas kilęs nuo totoriaus Luko Petravičiaus, kuriam Lietuvos didysis kunigaikštis Vytautas XIV a. pabaigoje ar XV a. pradžioje čia paskyrė didelį žemės sklypą.

Totoriai saugojo Vilniaus prieigas, vertėsi daržininkyste, pasistatė čia mečetę, įrengė kapines.

Šiuo metu Lietuvoje gyvena apie 2500 senųjų totorių, kurie pripažįsta savo tautinį identitetą ir jį puoselėja, palaiko tradicijas, renkasi į bendruomenių susibūrimus.

Projekto pabaiga – 2028 m.

Iš viso ministerijų miestelio projektas yra padalintas į 6 vystymo etapus, I-ąjį etapą ketinama baigti 2025 metais. Vystant ministerijų miestelį etapais, siekiama užsitikrinti projek-

to finansavimą. Įgyvendinus pirmojo pastato kapitalinį remontą, į jį būtų perkeliamos trys ministerijos – Žemės ūkio, Susisiekimo ir Sveikatos apsaugos. Atlaisvinus ministerijų patalpas miesto centre ir jas pardavus, tikimasi gauti per 40 mln. eurų pajamų. Iš šių lėšų būtų finansuojamas pirmasis projekto etapas ir užsitikrinamas finansavimas kitam etapui.

Lygiagrečiai pirmajam etapui šiuo metu yra rengiamos sąlygos kvartalo urbanistiniam–architektūriniam konkursui, po kurio paaiškės, kaip konkrečiai atrodys ministerijų miestelis.

Viso projekto vertė preliminariai sieks 170 mln. eurų, konversiją ketinama baigti 2028 m.

Apie Turto banką

Turto bankas – tai valstybės įmonė, kurioje akcininko teises įgyvendina Finansų ministerija. Įmonė siekia efektyvinti valstybės turtą, mažinti jo plotą,

paliekant tik valstybės veiklai reikalingus pastatus. Turto bankas centralizuoja valdo apie 700 tūkst. kv. m administracinės paskirties valstybės nekilnojamojo turto, jį atnaujinama, investuoja į

naujų pastatų statybą. Vieni iš pagrindinių įmonės strateginių tikslų yra statinių tvarumo didinimas, investicijos į atsinaujinančią energiją, energijos sąnaudų ir CO2 emisijos mažinimas.

Alytaus rajone atidarytas Trijų tautų muziejus

Kelionių mėgėjams atsirado dar viena priežastis atvykti į Alytaus rajono miestelį Butrimonis. Šalia istorinės aikštės ir populiarus fontano atidarytas etnografinis muziejus, kurio interaktyvios ekspozicijos pristato trijų tautų gyventojus.

Butrimonys yra Lietuvos kultūros nekilnojamoji vertybė, trikampė aikštė – vienintelė tokia Lietuvoje, įtraukta į Urbanistikos paminklų sąrašą. Miestelio įkūrėju galima laikyti kunigaikštį Vytautą Didįjį (XIV–XV a.). Butrimonių istoriją šimtus metų kartu kūrė čia gyvenę lietuviai, totoriai ir žydai, su kurių gyvenimu ir supažindina atidarytas muziejus.

Prieš beveik du metus gimusi idėja įkurti muziejų, kuriame atsispindėtų lietuvių, žydų, totorių tradicijos bei papročiai, įgyvendinant Alytaus rajono Butrimonių gimnazijai ir Lenkijos Pišo rajono savivaldybei, įvykdžius projektą „Kultūros paveldas kalba už mus“. Naujas Butrimonių muziejus įkurtas Europos Sąjungos lėšomis, dalinį finansavimą taip pat skyrė ir Alytaus rajono savivaldybė.

Simbolinę muziejaus atidarymo juostelę perkirpo buvęs Alytaus rajono meras Algirdas Vrubliauskas, savivaldybės administracijos direktorė Gintarė Jociunskaitė, Butrimonių gimna-

zijos direktorius Valdas Valvonis, Butrimonių seniūnijos seniūnas Andrius Karlonas bei Alytaus apskrities totorių bendruomenės ir Alytaus rajono Raižių musulmonų religinės bendruomenės pirmininkas Ipolitas Makulavičius.

Pirmuosius muziejaus lankytojus, miestelio gyventojus, savivaldybės tarybos narius, gimnazijos mokinius, su ekspozicijomis supažindino istorijos mokytoja Dalia Adžgauskienė ir Butrimonių seniūnas Andrius Karlonas.

Pasak Butrimonių gimnazijos direktorius V. Valvonio, Butrimonių gimnazija jau turi žymų ir gerą etnografijos muziejų, kuriame sukaupta išties nemažai įvairios medžiagos. Žinant, kad nuo seno Butrimonyse draugiškai gyveno trys tautos – žydai, totoriai ir lietuviai, mes pasitarę su bendruomene nutarėme, kad toks muziejus turėtų atsirasti Butrimonių miestelyje, jo centre

ir reprezentuotų miestelį dar labiau prie dabar esančių eksponatų ir objektų.

Muziejui eksponatų atidavė Butrimonių gimnazijos kraštotyros muziejus, padovanojo gyventojai. Sukurti interaktyvūs eksponatai ir interakcijos padeda susipažinti su lietuvių, totorių ir žydų religija, kulinariniu paveldu, amatu, miestelio istorija, atskleis tautų savitumus ir skirtumus. Pasak V. Valvonio, muziejuje yra trys erdvės būtent šioms trimis tautoms, kuriose galima susipažinti su būtent su šių tautybių amatais, su jų religija, kulinariniu, kultūrinu paveldu. Taip truputėlį norėjosi sužaisti su informacinėmis technologijomis, kad būtų patrauklu ne tik vyresnio amžiaus žmonėms, bet ir jaunimui, kurie yra aktyvūs ir nenustygstantys. Tai turime sprendinių įvairių – žaidimų, galima išgirsti įvairias maldas paspaudus mygtuką, galima išgirsti tam tikrus

pasakojimus prie kiekvieno stendo.

Pastaraisiais metais Butrimonys tapo turistų lankomu miesteliu. Čia traukia savivaldybės rekonstruotoje istorinėje aikštėje įrengtas kolbos formos fontanas. Jo viduje sukasi didžiulis vandens sūkurys, kuris vakare apšviečiamas įvairiomis spalvomis. Butrimonių fontaną lankytojai pripažino vienu gražiausiu Lietuvoje. Buvęs Alytaus rajono meras A. Vrubliauskas džiaugiasi, kad Butrimonys suspindi naujomis spalvomis ir vis ką nors atranda, vis

kažką atnaujina, nesustoja. Miestelis dabar rajone vos ne žinomiausia ir labai svarbus pačių žmonių indėlis jame. Iš tiesų yra didelė kultūra čia - trys tautos labai daug metų šimtmečiais gyvena kartu. Dvi tautos, lietuviai ir totoriai, ir dabar aktyvus, veikia aplinkui, turi savo maldos namus. Tai nėra paprasta: tikėjimai skirtingi, kultūros papročiai skirtingi, bet miestelyje susikalbėdavo valstybine kalba, jie sugebėjo sutarti, gyventi kartu ir yra gražus pavyzdys šiandieniniame pasaulyje, kai nutinka

problemos, kyla įvairūs karai. Vietinė bendruomenė nori dar daugiau patrauklumo pritraukti čia turistus į inovatyvią, labai įdomiai pateiktą aplinką.

I. Makulavičius teigia, kad muziejus ateities kartoms primins trijų tautų žmonių gyvenimus, nes jis puikiai atsimena, kai jo senoliai visgi dar bendravo tarpusavyje, o jaunoji karta tai tik gali rasti rašytiniuose įrašuose, bet pilnai negali surasti pačio paveldo, buities, kulinarinio arba to pačio religinio išpažinimo regione. Jis mano, kad visgi šis muziejus ateityje pasipildys eksponatais ir bus daugiau jų, o žmonės jau domisi ir atneš vis vien ką nors.

Aikštėje yra Lietuvos krepšinio 100 – mečio proga pastatytas paminklas Sendai Valvrojenski, moterų krepšinio pasaulyje pradininkei, įrengtos poilsio zonos, vaikų žaidimo aiktelės. Šalia Butrimonių Raižių kaime yra paminklas Vytautui Didžiajam, sovietmečiu veikusi mečetė, du saulės laikrodžiai, kurių vienas rodo vietos laiką, antrasis – Griunvaldo (Lenkija). Tai vieninteliai tokie laikrodžiai Lietuvoje.

*Alytaus rajono savivaldybės informacija
Dzūkijos TV informacija*

Senujų Kauno totorių kapinių paženklinimas ir parodos atidarymas

Jonas JONUŠAS

2023 m. gegužės 4 d. senųjų Kauno totorių kapinių vietoje (tarp A. Mickevičiaus ir S. Daukanto gatvių) atidengta paminklinė lenta su totorių simbo-

lika. Kapinės buvo Kauno mikrorajone, vadintame Skavais. Kapinių vieta identifiukuota, remiantis 1837–1847 m. sudarytu Kauno miesto planu. Seniosiose kapinėse totoriai laidoti maždaug

iki XIX a. vidurio. Paminklinės lentos atidengimo metu religines apeigas atliko Lietuvos musulmonų muftijus Romas Jakubauskas. Pasisakė Kultūros paveldo skyriaus vedėjas Saulius Rimas, kalboje pabrėžęs istorines totorių bendruomenės sąsajas su Kaunu. Lietuvos totorių bendruomenės aktualijas aptarė Motiejus Jakubauskas, paży-

Ceremonijos dalyviai prie paminklinės lentos, žeminčios buvusias Senąsias Kauno totorių kapines

Kauno pilies salėje

mėjęs memorialinių ženklų įrengimo mieste svarbą.

Vėliau susirinkusieji buvo pakviesti dalyvauti parodos „Lietuvos totoriai Kaune“ atidaryme, kuris vyko Kauno miesto muziejaus Pilies skyriuje. Renginyje dalyvavo Kauno įvairių tautų kultūrų centro, Maironio lietuvių literatūros muziejaus atstovai, bendruomenės nariai ir kiti lankytojai. Kauno istorijos skyriaus muziejininkas dr. Simonas Jazavita skaitė pranešimą „Totoriškas pėdsakas Kauno miesto istorijoje“, kuriame apžvelgė totorių įsikūrimo ir vėlesnio dalyvavimo miesto gy-

venime svarbiausius aspektus. Buvęs ilgametis Kauno totorių bendruomenės pirmininkas docentas Jonas Ridzvanavičius pristatė totorių bendruomenės veiklos etapus Lietuvai atgavus nepriklausomybę, rūpesčius atgavus Kauno mečetę ir vėlesnius restauravimo darbus. Kauno apskrities totorių bendruomenės pirmininkas K. Z. Šafranavičius aptarė paskutinių dviejų dešimtmečių bendruomenės veiklą, kilusius iššūkius ir tolesnės veiklos perspektyvas, pabrėžė ryšių su totorių palikuoniais, gyvenančiais JAV, palaikymo ir puoselėjimo svarbą. Maironio lietuvių li-

teratūros muziejaus darbuotojas dr. Jonas Jonušas pristatė studiją apie LDK totorius ir jų palikuonis, gyvenančius JAV. Tai pirmas tokio pobūdžio darbas, kuriame glaustai nusakyta totorių bendruomenės išėivijoje ir žymiausių atstovų istorija. Nepaisant įvykusios kalbinės ir kultūrinės asimiliacijos, JAV totoriai išlaikė kultūrinę atmintį ir bendruomeniškumą. Mišriose šeimose užaugę LDK totorių palikuoniai domisi kraštais, iš kurių įvairiais laikotarpiais jų protėviai atvyko į JAV.

Paroda Kauno miesto muziejaus Pilies skyriuje veikė iki birželio 4 d.

Muziejų naktys Kaune

Kauno miesto muziejaus Pilies skyriuje vyksta paroda „Totoriškas pėdsakas Kauno miesto istorijoje“. Muziejaus administracija pakvietė Kauno apskrities totorių bendruomenės atstovus dalyvauti 2023 metų Muziejų naktų renginyje ir pristatyti parodą visuomenei.

LDK generolo Juzefo Bieliako vardo Lietuvos totorių karo istorijos klubo nariai poručikas, klubo vadas Kęstutis Zenonas Šafranavičius ir Mantas Makulavičius dalyvavo minėtame renginyje.

Lankytojai galėjo susipažinti su uniformomis, amunicija, užduoti klausimų apie parodą. Lankytojus sudomino eksponatai, sulaukta įvairių klausimų. Dalis lankytojų buvo susipažinusi su Lietuvos totorių istorija. Geriausiai žinomas totorių kulinarinis paveldas.

Vytauto Didžiojo karo muziejaus sodelyje tradiciškai iššauta iš istorinės

patrankos. Garbės sargyboje dalyvavo no 5 500 lankytojų. ir K. Z. Šafranavičius ir M. Makulavičius. Su parodos ekspozicija susipaži-

LT informacija

Bernardinų Sodas

Elnara ČURLU

2023 m. gegužės 25–28 d. suskambėjo jubiliejinis, 50-tas Tarptautinis folkloro festivalis „Skamba skamba kankliai“.

Festivalis vyksta Vilniuje jau nuo 1973 metų ir yra vienas iš nedaugelio Europoje vykstančių autentiškos etninės muzikos festivalių.

Lietuvos totorių folkloro ansamblis „Efsanė“ buvo pakviestas sudalyvauti Lietuvių ir tautinių bendruomenių folkloro kolektyvų koncerte, skirtam Vilniaus 700 metų jubiliejui „Daugiatautis Vilnius“ paminėti. Vyresnieji ansamblio vaikai jau užaugo, studijuoja ir dirba, o

jaunųjų grupę papildė nauji dalyviai, taip pat Krymo totoriai iš užsienio.

Norime pasidalinti akimirkomis iš koncerto. *Dėkojame už nuotraukas Nail Garejev.*

Kai kurie prisiminimai apie Lukiškės

Prof. dr. Jonas PARŠELIŪNAS

Gal kokiais 1959 ar 1960 metais, būdamas pirmo kurso studentu, atklydau į Vilniaus miesto pakraštį prie Neries. Ši vieta kažkada buvo vadinama Lukiškės. Ten stovėjo kalėjimas, o toliau, einant link Neries, pamačiau mečetę. Man buvo staigmena. Tuo metu mokykloje per istorijos pamokas Lietuvos istorija prasidėdavo nuo tarybų valdžios įkūrimo 1918 m., o apie Lietuvoje keletą šimtmečių gyvenančius totorius niekas nekalbėjo. Stovėjau ir stebėjau. Mečetė buvo uždaryta, o iš dviejų ar trijų jos pusių buvo kapinaitės. Ant akmeninių paminklų buvo, kaip vėliau sužinojau, užrašai arabiškais rašmenimis. Toliau nuo mečetės stovėjo neišvaizdūs vienaukščiai gyvenamieji namai. Nuėjau iki Neries ir truputį toliau pasroviui mačiau dvi lentpjūves, į kurias buvo plukdomi sieliai. Lentpjūvės stovėjo apytikriai toje vietoje, kur šiuo metu netoli Seimo pastato yra neasfaltuota mašinų stovėjimo aikštelė. Buvo ir Lentpjūvių gatvė, einanti nuo Gedimino prospekto į šiaurę link Neries.

Vėliau, šiame rajone prasidėjo statybos. Tuo metu, paneriu, ten kur dabar yra Goštauto gatvė, važiuojamo kelio nebuvo. Ties dabartine Vašingtono aikšte stovėjo vienintelis daugiaaukštis pastatas, vadinamas mokslininkų namais. Einant nuo šio pastato pasroviui pirmiausia buvo pastatyti buvę Miestų statybos projektavimo institutas ir prie buvusios Lentpjūvių gatvės skaičiavimo centras su skaičiavimo

mašina BESM-2. Greta MSPI netrukus atsirado buvęs Lietuvos Mokslų Akademijos Chemijos ir cheminės technologijos institutas. Tuo pat metu pradėjo formuotis gatvė greta Neries. Tuometinis jos pavadinimas buvo K. Poželos, dabartinis A. Goštauto gatvė.

Vėliau, apie 1964 ar 1965 metus, ties dabartiniu Geležinio Vilko tiltu buvo pastatytas buvęs Lietuvos MA Fizikos ir matematikos institutas. Prieš tai buvo nugriauta Lukiškių mečetė. Kurį laiką ji gulėjo tiesiog nuversta ant šono, vėliau dalimis ją išvežė. Apie tą laiką iš kapinių dingo paminklai, gana greitai išny-

ko kapinių vaizdas. Galiausiai, gal 1968 m., dabartiniu adresu A. Goštauto 11, pradėtas statyti buvęs Lietuvos MA Pustelaidininkų fizikos institutas. Pradėjus kasti tranšėjas pastato pamatams iš ekskavatoriaus kaušo pradėjo kristi žmonių kaukolės. Statybos kuriam laikui buvo sustabdytos. Po keleto dienų atvežė iš lentų sukaltas dėžes, į kurias krovė iškasamus žmonių kaulus. Baigus kasti dėžes kažkur išvežė. Šio pastato B-korpusas stovi tiksliai ant mečetės vietos, o aplink pastatą buvusią kapinių vietą įrengtos mašinų stovėjimo aikštelės.

Vaizdas į Lukiškių totorių mečetę ir senųjų kapinių vietą nuo Mokslininkų namų stogo, XX a. 6 deš. nuotrauka.

ADAMONYS – LIETUVOS TOTORIŲ ISTORIJOS DALIS

(*Tėsinys, pradžia LT Nr.5,6(173-174, Nr.1(175))*)

Motiejus CHALECKAS

Totoriai ir žirgai – neatskiriami. Jų ainiai čia taip pat atskraidinti ant eiklių žirgų. Kaimo ūkininkams turėti arklius buvo ūkinė būtinybė ir pagrindiniai pagalbininkai visuose darbuose. Arklys tai traukiamoji jėga įdirbant žemę laukuose ir transporto priemonė visais metų laikais. Pagal staininių arklių išvaizdą ir jų pakinktų būklę buvo vertinami šeimininko sugebėjimai ūkininkauti. Vyrų tą vertindavo ir kai kada tuo didžiudavosi. Geriausia vieta pademonstruoti arklių miklumą iš turgaus važiuojant, zovada kelyje aplenkiant savo kaimynus.

Iš karvių bandos ūkininkai apsirūpindavo visų rūšių pieno produktais, o perteklių parduodavo turguose ir valstybei. Pašarams nereiklios avelės šeimai duodavo mėsos, vilnos ir kailių. Mėsos panaudojimas aiškus, su vilna ir kailiais sudėtingiau. Tam priemiesčiuose veikė ištisi amatai, verslas ir pramonė. Kad kaimiečiai galėtų nusimegztį vilnonių drabužių namuose, nukirpta avių vilna turi būti atitinkamai paruošta: išplauta, išdžiovinta, iškedenta, pagal poreikį susukti ir nudažyti siūlai. Trikotažo pramonėje veikė ištisi fabrikai, kur vyko surinktos vilnos kompleksinis paruošimas, siūlų gamyba, dažymas, drabužių mezgimas, medžiagų audimas ir rūbų siuvimas.

Avių odą su vilnos sluoksniu vietos meistrai paversdavo puikiu ir natūraliu šiltu kailiu, iš kurio buvo siuvami gražūs viršutiniai drabužiai šaltam sezonui. Didesnius odos kiekius išdirbdavo gamyklose.

Geros sąlygos kaime buvo auginti naminius paukščius: antis, kalakutus, vištas, žąsis ir kt. Pastarųjų paukščių buvo auginama gana daug. Iš jų turėjo skanios mėsos, specifinių riebalų ir šiltų pūkų.

Totoriai nuo senų laikų pasižymėjo kaip geri daržininkai, prieskoninių daržovių ir prieskonių augintojai bei sodininkai. Ši specializacija labiau praversdavo valstiečiams, turintiems didesnes šeimas. Jie augino bulves, morkas, svogūnus, česnakus, agurkus, pomidorus, prieskonines ir kitas daržoves bei sodo gėrybes. Jų užauginta produkcija visuomet turėjo paklausą miestų ir miestelių turguose. Alytaus turgaus nuotrauka žemiau.

Dauguma kaimo gyventojų buvo didžiažemiai, bet neturtingi. Tai lėmė Lietuvos gamtinės sąlygos, valdžių kaita ir jų vykdomos ūkio ir piniginių reformos. Kaimo senoliai pasakojo apie kaimiečių gyvenimą valdant Rusijos imperijos carams, nacistinės Vokietijos, bolševikinės ir sovietinės okupacijos laikotarpiais. Visais laikais ūkininkų užauginta produkcija buvo pigi, o kaimiečių perkamos pramoninės prekės brangios. Pvz., 1937 m. vidutinės kainos: 1 kg jautienos kainavo 0,65 Lt, kiaulienos -1,40 Lt/kg, sviesto - 2,6 Lt/kg, 10 vištų kiaušinių – 0,85 Lt. Kad kaimo jaunuolis galėtų nusipirkti dviratį, tėvai turėtų parduoti 3–4 karves arba 2–3 darbinius arklius. Motociklui įsigyti reikėtų parduoti

apie 150 maišų po 50 kg grūdų.

Ten, kur ažuolai žaliuoja ir riešutai sirpsta

Adamonių kaimo geografija ir gamta gana įdomi. Vietovaizdis turtingas priemolio kalneliais, vešliomis žemumomis, vingiuojančiais dviem upeliais ir to paties pavadinimo mišku, kur augo seni galingi ažuolai, tvirti skroblai, įvairūs lapuočių medžiai ir riešutynai. Krašto žemėlapiuose toks miškas neįvardytas, bet kaimiečiai juo džiaugėsi. Beveik kiekvienas „gaspadorius“ miške turėjo savo nuosavo miško rėžį, naudojosi mediena ir kitomis jo gėrybėmis ir tuo buvo patenkinti. Subrendusius medžius pjovė statybai, pastatų remontui, pliauskų (skiedrų) gamybai stogams dengti, patalpų apšildymui, tvoroms rengti ir panašiai. Miške prieglobsti rasdavo lapės, kiškiai, pilkos varnos, baltašonės šarkos, miško karveliai ir kiti gamtos padarai.

Kitur, drėgnesnėse vietose, nuo pavasario žaliavo beržynai ir juodalksnių gojai. Sovietmečiu brandūs ažuolai ir beržai išpjauti, juodalksnių gojai „išmelioruoti“.

Žemyn Punele į Nemuną

Per kaimą prateka du upeliai – Akilna ir Punelė. Upeliai kaime nebuvo paliesti masinės melioracijos, todėl jų vagos išliko natūraliai susiformavusiais vingiais, giliomis duobėmis ir išlikusiomis vingiuotomis upių senvagėmis. Akilnos upelis vėliau išsiplėtusį kaimą skyrė į dvi dalis, tuo pajvairindamas kaimo gyvenimą metų sezonais. Lietingą rudenį pakilęs upelio vanduo užpildydavo vandeniui savo vingius ir žemas pievas. Žiemą – pievose susiformuodavo didelės ledo čiuožyklos vaikų džiaugsmui. Pavasarį, sniegui ir ledams ištirpus, į užsemtus vandens plotus priskrisdavo vandens paukščių, Punelės upeliu iš Nemuno pakildavo neršti lydekos. Vandeniui atslūgus pievų duobėse likdavo neapdairios lydekos ir tapdavo gandrų, kitų stambesnių paukščių ir vaikų laimikiais. Vasarą nuo potvynio suneštų dumblių ir puvinių pievų aukštesniuose plotuose suželdavo sodri žolė – ūkininkų gyvuliams kvapaus šieno žiemai. Upelių gilesnėse duobėse likdavo ūgtelėjusios lydekaitės, senvagėse augo margašoniai vijūnai, turškėsi laukinės antys, sušilusio vandens pakraščiuose kurkė varlės.

Pratekantys upeliai per kaimą sudarydavo geras sąlygas gyvuliams girdyti. Abu upeliai kaimo gale susijungia, o vandenin-gesnė Punelė, vingiuodama pievomis ir pakalnėmis per kelis kaimus, nutekanti į Nemuną prie to paties pavadinimo Punios miestelio. Upelis ir miestelis su istoriniu piliakalniu turi vienuodų vardus. Ir skamba kaip dar neparašytoje liaudies pasakoje: „*Ir bėga mergelė Punelė pas burtininkę senelę Punią, gyvenančią Margirio piliakalnyje prie Nemuno ir saugančią žuvusiųjų Pilėnų dvasias.*“

Trumpai apie kaimo religinį gyvenimą

Lietuvos totoriai išpažįsta seną sunitų hanifatų pakraipos islamo tikėjimą. Ši religija išpažįsta vienintelį Dievą ir jo pranašą Mahometą bei pagrįsta penkiais postulatais: 1) viešu Dievo garbinimu, 2) malda Dievui, 3) išmalda vargšams, 4) pasninkavimu, 5) atliekama piligrimystė į Meką Saudo Arabijoje.

Islamo tikėjimo religija Lietuvos totorius vienijo. Gyvendami krikščioniškoje aplinkoje, o sovietmetyje veikiant plačiai ateistinei propagandai, tik dėl bendruomenės uždaro ir savitos is-

Alytaus turgus miesto centrinėje aikštėje apie 1931–33 m.

lamo religijos totoriai išsaugojo savo identitetą, etninę kultūrą, tradicijas, papročius iki šių laikų.

Kaimo sąlygomis žemdirbiams sudėtinga būti tikrais musulmonais ir tiksliai vykdyti visus tradicinio islamo religijos reikalavimus. Tačiau didesnę dalį islamo religijos reikalavimų totoriai vykdavo. Kaimo senoliai ir laisvesni nuo darbymečio sunkesnių darbų tikintieji pasninkavo visą šventą Ramadano mėnesį, taip išreikšdami paklusnumą Dievui, savitvards ugdymą, dvasinį stiprėjimą ir kenčiančiųjų užuojautos supratimą. Nepasiturintiems ir vargšams dalino labdarą, tuo apsisvalydami sąžinę nuo materialinės gerovės pertekliaus.

Kiekvieno totoriaus namuose buvo saugomos rankomis parašytos kai kurios arba kelios religijos knygos: Koranas (musulmonų religinių-buitinių ir teisinių taisyklių rinkinys), Kitabas (ritualinių apeigų, pranašų istorijų ir traktatų aiškinimai), Chamailas (religinių apeigų aiškinimai ir patarimai), Tefsyras (arabiškų tekstų aiškinimai ir vertimai) ar Talismanai ir duaikos (religinių maldų ir frazių lapeliai, skirti dvasinei apsaugai).

Nuo seno šventė ir nedirbo savaitės penktadieniais, per didžiąsias metines Ramadan bairamo (pasninko pabaigos šventė) ir Kurban bairamo (aukojimo ir dievui padėkos šventė), musulmoniško kalendoriaus Naujus metus ir kitas šventes. Per didžiąsias šventes rinkdavosi bendrai maldai Raižių kaimo mečetėje. Po maldų aplankydavo artimųjų palaidojimo vietas – miziarą, vyko giminių pasimatymai namuose prie bendro stalo. Platesniam tautiečių bendravimui buvo organizuojami giminių, svečių ir jaunimo kviestiniai pasilinksminimo vakarai. Susirinkusius vaišindavo totoriškais tradiciniais patiekalais, muzikantai grodavo, vyko šokiai ir žaidimai.

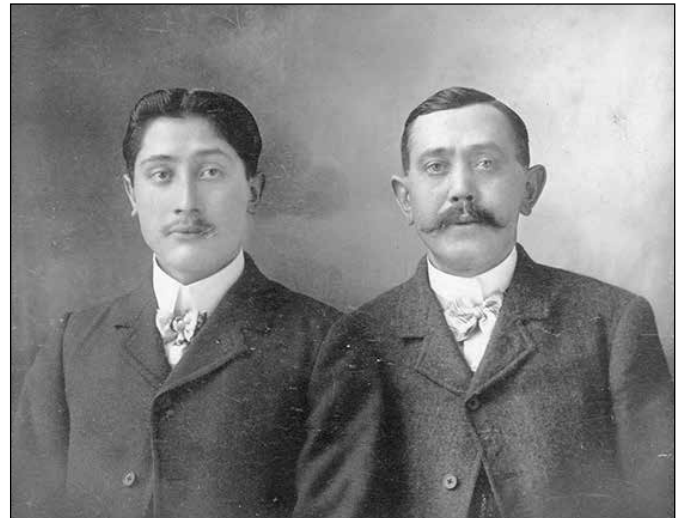
2. Iš istorinės atminties

Adamonys – kitatikų totorių kaimas

Vietovių žodynas nepateikia aiškios Adamonių kaimo pavadinimo kilmės istorijos. Bet žinoma, kaip aiškinama analogiškų asmenvardžių kilmė sudarytų su priesaga adam: Adamonis, Adamavičius, Adamkovičius ir kt. Jie kildinami iš hebrajų bibliinių vardų arba nuo arabiškos kilmės žodžio „adjam“, reiškiančio kitatikį ar netikintį. Pastarųjų žodžių reikšmė dėl tarties skirtumų gali atitikti Adamonių kaimo pavadinimą ir paaiškina, kad čia kitados gyveno kitos religijos išpažinėjai – kitatikiai totoriai.

Kaimo senoliai prisimena kitų pasakojimus, kad anksčiau šiame ir aplinkiniuose kaimuose gyveno vien tik totoriai musulmai. Kad čia seniai gyventa totorių, liudija Adamonių ir netoli esančių Ardiškių ir Raižių kaimų senos totorių musulmonų kapinaitės – miziarai, su kapavietes ženklinančiais akmenimis. Artimiausios kapinės ir žemės valdos priklausė praeityje plačiai ir turtingai Tuhan-Baranauskų giminei. Kaimo senoliai dar prisimena, kad Adamonių kaime gyveno arba kilę iš jo vadinamų „Tuhanų“ giminių palikuonys: broliai Juozas, Stefanas ir Motiejus Tuhan-Baranauskai bei seserys: Ieva Tuhan-Baranauskaitė-Jablonskienė, Felicija Tuhan-Baranauskaitė-Iljasevičienė ir netekėjusi Marynia Tuhan-Baranauskaitė. Baranauskų palikuonys didžiuojasi, kad visai jų giminei buvo suteiktas titulas „Tuhan“, prilygstantis kunigaikščių kilmei. Remiamasi viena iš legendų, kad Tuhan-Baranauskų tolimas ainis Aukso Ordos Murzų palikuonis Timūras Tuhan-Bėjus sėkmingai vadovavo totorių raiteliams Žalgirio kautynėse su kryžiuočiais. Už karinius nuopelnus jam ir jo giminei buvo suteikti „Tuhan“ titulai ir kunigaikščių privilegijos.

Rusijos istoriografijoje minima, kad Tuhan-Baranauskų pa-

Motiejus ir Stefanas Tuhan-Baranauskai

likuonys Rusijos imperijos Trakų, Kauno ir Gardino pavietuose turėjo didelius žemių plotus, kelis dvarus ir daug samdinių. Vienas iš tokių, minimas Rusijos caro armijos generolas-majoras Mustafa Murza Baranovskis, kuris 1796 m. turėjo Raižių dvarą, Peckūnų, Taučionių ir Raganiškių kaimus su 69 vyrais-valstiečiais ir 58 moterimis. Taip pat Vaitakiemių dvarą ir kaimą su 20 baudžiauninkais ir 4 laisvais žmonėmis bei Gusčionių (Густяны) dvarą su 36 vyrais-valstiečiais.

Grįžkime prie totorių gyvenviečių atsiradimo istorijos.

Adamonių ir kitos netolimos gyvenvietės (Raižių, Bazorų, Trakininkų ir kitos) galėjo atsirasti Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Vytautui apgyvendinus totorius tam, kad saugotų kelius į Vilnių iš Prūsijos, iš kur traukdavo Vokiečių kryžiuočių riteriai pulti sostinę. Čia jiems buvo pirma kliūtis kelyje, iš čia raiteliai nešė žinias valdovui apie gresiantį pavojų. Todėl šių krypčių keliai kunigaikščiui buvo strategiškai svarbūs. Jis šiose nutolusiose apylinkėse lankėsi, medžiojo ir ilsėjosi Punios žiemos buveinėje su pirmąja žmona Ona. Čia, pas Lietuvos didįjį kunigaikštį Vytautą lankėsi kitų žemių kunigaikščiai.

Dar žinoma, kad XV a. pabaigoje Punioje galėjo gyventi Krymo chano Chadži Girėjaus (g. Trakuose) sūnūs, tai caraitis Nur-Devletas su broliais. Jie kartu buvo ir Krymo chano Mengli Girėjaus broliai. Tiesa, jie greitai iš LDK išvyko į Maskvą ir tapo valdančiais chanais Kasimovo chanate. Vienas iš jų pasiliko LDK, jau šio sūnus žinomas kaip kunigaikštis Ozubekas Ostrinskis, kuriam Lenkijos karalius Kazimieras Jogailaitis dovanavo žemių Ostrynoje, Lydos pavieta. Šių kunigaikščių Ostrinskių giminė LDK išnyko jau XVII a.

Kita valdančiųjų chanų Didžiojoje Ordoje šaka atsikėlusį į LDK 1502 m. siejama su chanu Šach Achmedu. Šio chano valdoma Didžioji Orda (DO) buvo sumušta Krymo chano Mengli Girėjaus. Kadangi galiojo pasirašyta tarpusavio pagalbos sutartis tarp LDK ir DO, tai Šach Achmedas su savo artimaisiais 1502 m. atvyko į Kijevą prašyti pagalbos pas karalių Aleksandrą. Deja, pagalbos negavo, po tam tikrų peripetijų buvo netgi suimtas ir praleido Lietuvoje apie 20 metų. Žlugus Šach Achmedui DO nustojo egzistuoti. Šio chano giminaičiai pasiliko Lietuvoje ir gavo valdyti Punios rezidenciją. Taip vienas iš šio chano artimų giminaičių Chalekas-Soltanas tapo Punios caraičių pradininku. Jo palikuoniams priklausė žemės prie Punios, Carevščiznos palivarkas, Adamonių ir kiti kaimai. Totorių kunigaikščiai Punsčiai sutinkami LDK iki XVIII a. pabaigos.

(Tęsinys kitame laikraščio numeryje)

LIETUVOS TOTORIŲ, UŽRAŠYTŲ 1565 M. LDK KARIUOMENĖS SŪRAŠYME, REGISTRAS, ŽIRGAI IR GINKLUOTĖ

(Tęsinys, pradžia LT Nr. 1 (175))

LSMU doc. dr. Jūratė ČIRŪNAITĖ

Dviejų dalių ekipuotė

Dviejų dalių ekipuotę turėjo 63,2 proc. visų raitelių (98). Tokia ekipuotė vyravo visose vėliavose. Santykinai daugiausia jos buvo Trakų vėliavoje – ją turėjo 75,8 proc. vėliavos raitelių (47). Kiek mažiau jos buvo Gardino vėliavoje – 64 proc. (16), Naugarduko vėliavoje – 59 proc. (23), Vilniaus vėliavoje – 41,4 proc. (12).

Saidokas, arba lankas su strėline + kardas (сагайдакъ + шабля). Tokią ekipuotę turėjo 45,2 proc. visų raitelių (70). Santykinai daugiausia tokios ekipuotės buvo Trakų vėliavoje – ją turėjo 67,7 proc. vėliavos raitelių (42). Perpus mažiau šios ekipuotės buvo Naugarduko vėliavoje – 38,5 proc. (15) ir Vilniaus vėliavoje – 31 proc. (9). Mažiausia šios ekipuotės turėjo Gardino vėliava – 16 proc. vėliavos raitelių (4). Užrašymo pavyzdys: *Абрагимъ Морьдасовичъ конь з сагай., з шаблею* „Abrahimas, Mordaso sūnus, žirgas su saidoku, su kardu“.

Saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (сагайдакъ + ошепъ). Tokią ekipuotę turėjo 10,3 proc. visų raitelių (16). Santykinai daugiausia tokios ekipuotės turėjo Gardino vėliava – 25 proc. vėliavos raitelių (6). Mažiau jos buvo Naugarduko vėliavoje – 12,8 proc. vėliavos raitelių (5), Trakų vėliavoje – 6,5 proc. vėliavos raitelių (4), Vilniaus vėliavoje – 3,4 proc. vėliavos raitelių (1). Užrašymo pavyzdys: *Ехуяиъ Шемерденовичъ конь з сагайдакомъ, з ошепомъ* „Echujūšas, Šemerdeno sūnus, žirgas su saidoku, su trumpąja ietimi“.

Saidokas, arba lankas su strėline + lankstieji šarvai (сагайдакъ + панцеръ). Tokią ekipuotę turėjo 1,9 proc. visų raitelių (3). Visi raiteliai – iš Naugarduko vėliavos. Čia jie sudarė 7,7 proc. vėliavos raitelių. Juos siuntė vienas asmuo: *Алей Асановичъ 3 кони з сагайдаки, въ паньцерахъ* „Alejus, Asano sūnus, 3 žirgai su saidokais, su lanksčiaisiais šarvais“.

Kaftanas + trumpoji ietis (кафтанъ + ошепъ). Tokią ekipuotę turėjo 1,3 proc. visų raitelių (2). Abu raiteliai buvo iš Gardino vėliavos. Juos siuntė vienas asmuo: *Ялей Яновичъ 2 кони в каф. з ошепомъ* „Jalejus, Jano sūnus, 2 žirgai su kaftanais ir trumposiomis ietimis“.

Saidokas, arba lankas su strėline + kirvis (сагайдакъ + секерка). Tokią ekipuotę turėjo 1,3 proc. visų raitelių (2). Abu buvo iš Gardino vėliavos. Čia jie sudarė 8 proc. vėliavos raitelių. Užrašymo pavyzdys: *Абрагимъ Шемерденовичъ конь з сагай., з секеркою* „Abrahimas, Šemerdeno sūnus, žirgas su saidoku, su kirviu“.

Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline (кафтанъ + сагайдакъ). Tokią ekipuotę turėjo 1,3 proc. visų raitelių (2). Vienas raitelis buvo iš Gardino vėliavos. Ten jis sudarė 4 proc. vėliavos raitelių. Kitas raitelis buvo iš Vilniaus vėliavos. Ten jis sudarė 3,4 proc. vėliavos raitelių. Užrašymo pavyzdys: *Обьдерхманъ Алдышевичъ выслать з дыму пахолка на [кони] въ кафъ. з сагайдакомъ* „Oberchmanas, Aldyšo sūnus, išsiuntė nuo dūmo (kiemo) paauglį su [žirgu], su kaftanu, su saidoku“.

Saidokas, arba lankas su strėline + kardokšnis (сагайдакъ + кордь). Tokią ekipuotę turėjo 1,3 proc. visų raitelių (2). Vienas raitelis buvo iš Gardino vėliavos. Ten jis sudarė 4 proc. vėliavos raitelių. Kitas raitelis buvo iš Trakų vėliavos. Ten

jis sudarė 1,6 proc. vėliavos raitelių. Užrašymo pavyzdys: *Кульзаманъ Мелеховичъ конь з сагай., съ кордомъ* „Kulzamanas, Melecho sūnus, žirgas su saidoku, su kardokšniu“.

Lankstieji šarvai + trumpoji ietis (панцеръ + ошепъ). Tokią ekipuotę turėjo vienas raitelis iš Vilniaus vėliavos. Tai sudarė 0,6 proc. visų raitelių, 3,4 proc. Vilniaus vėliavos raitelių. Jo užrašymas: *Асанъ Мортушыць <...> – одынъ [конь] въ пан., з оше.* „Asanas, Mortušos sūnus, <...> vienas [žirgas] su lanksčiaisiais šarvais, su trumpąja ietimi“.

Trijų dalių ekipuotė

Trijų dalių ekipuotę turėjo 16,1 proc. raitelių (25). Santykinai daugiausia tokios ekipuotės komplektų turėjo Vilniaus vėliava – 41,4 proc. vėliavos raitelių (12). Perpus mažiau tokių komplektų buvo Gardino vėliavoje – ją turėjo 20 proc. vėliavos raitelių (5). Trakų vėliavoje raitelių su tokiais komplektais buvo 11,3 proc. (7), o Naugarduko vėliavoje – 2,6 proc. (1).

Lankstieji šarvai + šalmas + trumpoji ietis (панцеръ + прылбница + ошепъ). Tokią ekipuotę turėjo 12,3 proc. raitelių (19). Santykinai daugiausia tokių komplektų buvo Vilniaus vėliavoje – jų turėjo 34,5 proc. vėliavos raitelių (10). Gardino vėliavoje jų buvo 20 proc. (5 raiteliai), o Trakų vėliavoje – 6,5 proc. (4 raiteliai). Užrašymo pavyzdys: *Богданъ Форьсовичъ 5 коней въ пан., въ пр., з ошены* „Bogdanas, Forso sūnus, 5 žirgai su lanksčiaisiais šarvais, su šalmais, su trumposiomis ietimis“.

Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (кафтанъ + сагайдакъ + ошепъ). Tokią ekipuotę turėjo 1,9 proc. raitelių (3). Visi šie raiteliai buvo iš Trakų vėliavos. Ten jie sudarė 4,8 proc. savo vėliavos raitelių. Jų užrašymas: *Шагунъ Ахъметевичъ самъ отъ себе отъ брата своего ставилъ 3 кони въ каф., з сагайдаки, з ошены* „Šagunas, Achmeto sūnus, pats nuo savęs [ir] nuo savo brolio išruošė 3 žirgus su kaftanais, su saidokais, su trumposiomis ietimis“.

Kaftanas + šalmas + lankstieji šarvai (кафтанъ + прылбница + панцеръ). Tokią ekipuotę turėjo vienas Naugarduko vėliavos raitelis (0,6 proc. visų raitelių, 2,6 proc. Naugarduko raitelių). Jo užrašymas: *Тактуиъ Шабановичъ конь въ каф., въ пр., въ пан.* „Taktušas, Šabano sūnus, žirgas su kaftanu, su šalmu, su lanksčiaisiais šarvais“.

Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline + kirvis (кафтанъ + сагайдакъ + секерка). Tokią ekipuotę turėjo vienas Vilniaus vėliavos raitelis (0,6 proc. visų raitelių, 3,4 proc. Vilniaus raitelių). Jo užrašymas: *Ля Аньдрысевичъ конь въ каф., з сагай., з секеркою* „Lja, Andryso sūnus, žirgas su kaftanu, saidoku, kirviu“.

Saidokas, arba lankas su strėline + kardas + lankstieji šarvai (сагайдакъ + шабля + панцеръ). Tokią ekipuotę turėjo vienas Vilniaus vėliavos raitelis (0,6 proc. visų raitelių, 3,4 proc. Vilniaus raitelių). Jo užrašymas: *Галей Янушовичъ конь, з сагай., з шаблею, въ пан.* „Aljijus, Janušo sūnus, žirgas su saidoku, su kardu, su lanksčiaisiais šarvais“.

Keturių dalių ekipuotė

Keturių dalių ekipuotę turėjo du Vilniaus vėliavos raiteliai (1,3 proc. visų raitelių, 6,9 proc. Vilniaus raitelių).

Lankstieji šarvai + šalmas + saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (панцеръ + прылбница + сагайдакъ + ошепъ). Raitelius išruošė vienas asmuo:

Петъръ Минъдолатовичъ, хоружы Виленски, 2 кони въ пан., въ пр., з сагай, з ощепы „Petras, Mindolato sūnus, Vilniaus vėliavininkas, 2 žirgai su lanksčiaisiais šarvais, su šalmais, su saidokais, su trumposiomis ietimis“.

RAITELIŲ EKIPUOTĖS KOMPLEKTAI PAGAL PANAUDOJIMO DAŽNUMĄ

Lietuvos totorių vėliavose buvo panaudota 18 skirtingų raitelių ekipuotės derinių. Po 10 skirtingų derinių turėjo Vilniaus ir Gardino vėliavos, 8 turėjo Trakų vėliava, 6 – Naugarduko vėliava.

Visų totorių raitelių ekipuotės komplektai (155 raiteliai)

1. Saidokas, arba lankas su strėline + kardas (сагайдакъ + шабля) – 70 raitelių (45,2 proc.).
2. Saidokas, arba lankas su strėline (сагайдакъ) – 22 raiteliai (14,2 proc.).
3. Lankstieji šarvai + šalmas + trumpoji ietis (панцеръ + прылбица + ощепъ) – 19 raitelių (12,3 proc.).
4. Saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (сагайдакъ + ощепъ) – 16 raitelių (10,3 proc.).
5. Trumpoji ietis (ощепъ) – 4 raiteliai (2,6 proc.).
- 6–7. Saidokas, arba lankas su strėline + lankstieji šarvai (сагайдакъ + панцеръ) – 3 raiteliai (1,9 proc.).
- 6–7. Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (кафтаны + сагайдакъ + ощепъ) – 3 raiteliai (1,9 proc.).
- 8–13. Kardokšnis (кордъ) – 2 raiteliai (1,3 proc.).
- 8–13. Kaftanas + trumpoji ietis (кафтаны + ощепъ) – 2 raiteliai (1,3 proc.).
- 8–13. Saidokas, arba lankas su strėline + kirvis (сагайдакъ + секерка) – 2 raiteliai (1,3 proc.).
- 8–13. Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline (кафтаны + сагайдакъ) – 2 raiteliai (1,3 proc.).
- 8–13. Saidokas, arba lankas su strėline + kardokšnis (сагайдакъ + кордъ) – 2 raiteliai (1,3 proc.).
- 8–13. Lankstieji šarvai + šalmas + saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (панцеръ + прылбица + сагайдакъ + ощепъ) – 2 raiteliai (1,3 proc.).
- 14–18. Kardas (шабля) – 1 raitelis (0,6 proc.).
- 14–18. Lankstieji šarvai + trumpoji ietis (панцеръ + ощепъ) – 1 raitelis (0,6 proc.).
- 14–18. Kaftanas + šalmas + lankstieji šarvai (кафтаны + прылбица + панцеръ) – 1 raitelis (0,6 proc.).
- 14–18. Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline + kirvis (кафтаны + сагайдакъ + секерка) – 1 raitelis (0,6 proc.).
- 14–18. Saidokas, arba lankas su strėline + kardas + lankstieji šarvai (сагайдакъ + шабля + панцеръ) – 1 raitelis (0,6 proc.).

Vilniaus vėliavos raitelių ekipuotės komplektai (29 raiteliai)

1. Lankstieji šarvai + šalmas + trumpoji ietis (панцеръ + прылбица + ощепъ) – 10 raitelių (34,5 proc.).
2. Saidokas, arba lankas su strėline + kardas (сагайдакъ + шабля) – 9 raiteliai (31 proc.).
3. Lankstieji šarvai + šalmas + saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (панцеръ + прылбица + сагайдакъ + ощепъ) – 2 raiteliai (6,9 proc.).
- 4–10. Saidokas, arba lankas su strėline (сагайдакъ) – 1 raitelis (3,4 proc.).
- 4–10. Trumpoji ietis (ощепъ) – 1 raitelis (3,4 proc.).
- 4–10. Šarvai + trumpoji ietis (панцеръ + ощепъ) – 1 raitelis (3,4 proc.).
- 4–10. Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline

(кафтаны + сагайдакъ) – 1 raitelis (3,4 proc.).

4–10. Saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (сагайдакъ + ощепъ) – 1 raitelis (3,4 proc.).

4–10. Saidokas, arba lankas su strėline + kardas + lankstieji šarvai (сагайдакъ + шабля + панцеръ) – 1 raitelis (3,4 proc.).

4–10. Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline + kirvis (кафтаны + сагайдакъ + секерка) – 1 raitelis (3,4 proc.).

Gardino vėliavos raitelių ekipuotės komplektai (25 raiteliai)

1. Saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (сагайдакъ + ощепъ) – 6 raiteliai (24 proc.).
2. Lankstieji šarvai + šalmas + trumpoji ietis (панцеръ + прылбица + ощепъ) – 5 raiteliai (20 proc.).
3. Saidokas, arba lankas su strėline + kardas (сагайдакъ + шабля) – 4 raiteliai (16 proc.).
- 4–6. Saidokas, arba lankas su strėline (сагайдакъ) – 2 raiteliai (8 proc.).
- 4–6. Kaftanas + trumpoji ietis (кафтаны + ощепъ) – 2 raiteliai (8 proc.).
- 4–6. Saidokas + kirvis (сагайдакъ + секерка) – 2 raiteliai (8 proc.).
- 7–10. Kardas (шабля) – 1 raitelis (4 proc.).
- 7–10. Trumpoji ietis (ощепъ) – 1 raitelis (4 proc.).
- 7–10. Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline (кафтаны + сагайдакъ) – 1 raitelis (4 proc.).
- 7–10. Saidokas, arba lankas su strėline + kardokšnis (сагайдакъ + кордъ) – 1 raitelis (4 proc.).

Trakų vėliavos raitelių ekipuotės komplektai (62 raiteliai)

1. Saidokas, arba lankas su strėline + kardas (сагайдакъ + шабля) – 42 raiteliai (67,7 proc.).
2. Saidokas, arba lankas su strėline (сагайдакъ) – 5 raiteliai (8,1 proc.).
- 3–4. Saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (сагайдакъ + ощепъ) – 4 raiteliai (6,5 proc.).
- 3–4. Lankstieji šarvai + šalmas + trumpoji ietis (панцеръ + прылбица + ощепъ) – 4 raiteliai (6,5 proc.).
5. Kaftanas + saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (кафтаны + сагайдакъ + ощепъ) – 3 raiteliai (4,8 proc.).
6. Trumpoji ietis (ощепъ) – 2 raiteliai (3,2 proc.).
- 7–8. Kardokšnis (кордъ) – 1 raitelis (1,6 proc.).
- 7–8. Saidokas, arba lankas su strėline + kardokšnis (сагайдакъ + кордъ) – 1 raitelis (1,6 proc.).

Naugarduko vėliavos raitelių ekipuotės komplektai (39 raiteliai)

1. Saidokas, arba lankas su strėline + kardas (сагайдакъ + шабля) – 15 raitelių (38,5 proc.).
2. Saidokas, arba lankas su strėline (сагайдакъ) – 14 raitelių (35,9 proc.).
3. Saidokas, arba lankas su strėline + trumpoji ietis (сагайдакъ + ощепъ) – 5 raiteliai (12,8 proc.).
4. Saidokas, arba lankas su strėline + lankstieji šarvai (сагайдакъ + панцеръ) – 3 raiteliai (7,7 proc.).
- 5–6. Kardokšnis (кордъ) – 1 raitelis (2,6 proc.).
- 5–6. Kaftanas + šalmas + lankstieji šarvai (кафтаны + прылбица + панцеръ) – 1 raitelis (2,6 proc.).

Lietuvos totorių vėliavose buvo trys pėstininkai: du iš Vilniaus vėliavos, vienas iš Trakų vėliavos. Vienos dalies ekipuotę turėjo du pėstininkai. Vienas pėstininkas turėjo dviejų dalių ekipuotę.

(Tęsinys kitame laikraščio numeryje)

TREMTIS (MOČIUTĖS PASAKOJIMAS)

(Pabaiga, pradžia LT 1(175))

Lina RAJECKAITĖ-KARA

O aš laukininkystėj dirbau: grūdus va-
žēm, šieną grėbojom, šieną į kluoną ve-
žēm, šiaudus. Buvo keturios brigados.
Aš dirbau antroj. Paskui perkėlė į pirmą.
Dirbau ir plytinėj. Pečius 7000 plytų.
Reikėjo pečių pakrauti, o paskui iškrau-
ti. Pečius žemėj. Per dvi tris dienas iš-
kraudavom. Darbininkės gyvenom žie-
minėj, be manęs buvo dvi estės, dvi lie-
tuvės ir dvi rusės. Teko ir sunkvežimio
krovike dirbti. Vežiojom grūdus sėklai.
Kai atvažiavom buvo šešios karvės, kai
išvažiavom buvo jau dvi fermos. Labai
derlinga žemė ten. Po kažkiek laiko ko-
lūkis gavo kombainą, paskui ir antrą.
Kai išvažiavom, buvo dešimt.

Laiškai keliavo po mėnesį į vieną
galą. Rašėm kaimynams, giminėms.
Marytė ir Rozalija slapstėsi, kad nepa-
gautų, neišvežtų. Po dvejų metų nebe-
reikėjo slapstyti, bet ir į savus namus
neleido grįžti. Marytė pas gimines
Vaikutiškėse gyveno. Ten 1951 m. iš-
tekėjo už Jono Šagunevičiaus. Rozalija
kelis mėnesius slapstėsi Kaune, paskui
Bazaruose, Trakininkuose gyveno,
baigė Butrimonių progimnaziją. Pa-
baigusi politechnikume bankininkystę,
gavo paskyrimą į Kauną. 1955 m. susi-
tuokė su Leonu Bazarauku.

Sibire pragyvenom beveik 10 metų.
Buvo galimybė pasilikti Sibire, turėjom
nusipirkę pusę namo, sutvarkėm stogą,
pasistatėm pečių, sandėliuką. Paskuti-
niais metais duodavo kviečių, medaus,
mokėjo algą. Bet mama nenorėjo pa-
silikti, norėjo savo žemėj numirti. Iš
Sibiro grįžom 1958 m. vėlų rudenį,
prieš Naujus Metus. Grįžom keleiviniu
traukiniu. Kelionė truko 5 paras. Man-
tą siuntėme atskirai. Po Stalino mirties
tremtiniams leido gyventi, dirbti kur
nori, bet buvo neleidžiama prisiregis-
truot mieste, priėmė tik į kolūkius. Nie-
kas nenorėjo pasiimt ir prisiregistruot
pas save. Į savo namus neleido grįžti.
Prisiglaudėm pas dėdę Vaikutiškėse,
prisiregistravom į kolūkį. Po trijų dienų
reikėjo į darbą eiti. Vaikutiškėse nuo-
moj pragyvenom pusantrų metų. Per tą
laiką Aleksandras Šagunevičius pradėjo
merginti. Iš pradžių nenorėjau, nes
jis už mane keleriais metais jaunesnis,

lai savo amžiaus paneles kabina, bet jis
neatstojo. Buvo iš kariuomenės grįžęs,
baigė kombainisto mokslus. Dar prieš
tremtį mama man kraitį ruošė: siuvo
kailinukus, aulinukus, sukneles, audė
rankšluosčius, paklodes. Turėjo piršliai
atvažiuoti – Juozas Asanavičius ir Mi-
kas Chaleckas. Tremtyje pora berniukų
sukiojosi, bet aš lietuvio nenorėjau, no-
rėjau iš savų. Galiausiai su kolūkio vir-
šininku sutarėm, kad leis į savo namus,
jei dirbti melžėja eisiu, dėdė – sargu, o
Aleksas – kombainistu. Taip atgavom
savo namus. 14 karvių du kartus die-
noj rankomis reikėjo melžti. 1960 metų
pavasarij susituokėm. Susilaukėm trijų
dukterų – Zinos, Tanės ir Džemilios.“

Janušauskai

Informaciją apie Janušauskų giminę
rinkau iš močiutės, jos sesers Rozalijos
Bazarauskienės bei kitiems padedant.

Močiutės tėtis Motiejus Janušauskas
kilęs iš gausios šeimos. Tėvas Romu-
aldas Janušauskas buvo susituokęs du
kartus. Močiutė jo žmonas prisimena
buvus Rozaliją Bagdanavičiūtę ir Ievą
Bazarauskaitę, bet jos sesuo savo pri-
siminimuose jas įvardija kaip Rozaliją
Bazarauskaitę ir Ievą Bagdanavičiūtę.
Romualdas su pirmąja žmona susituo-
kė 1880 metais. Susilaukė sūnų Ado-
mo, Stepono, Aleksandro, dukrų Ele-
nos, Elžbietos, Marijonos ir Almiros.
Pirmoji žmona mirė 1896 metų kovo
23 d. Su antrąja žmona susituo-
kė 1896 m. balandžio 28 d. Su ja susilaukė Mo-
tiejaus ir dvynukų Juozo ir Rozalijos.
Mergytė nesulaukusi metų mirė nuo
plaučių uždegimo. Romualdas Janu-
šauskas mirė 1912 metų vasario 10, o
jo antroji žmona 1925 m. lapkričio 14.

Janušauskų šeima per Pirmąjį pasau-
linį karą buvo pasitraukusi į Kazanę.
Tenai praleido šešerius metus. Alek-
sandras Janušauskas (g. 1892) kelio-
nėje mirė.

Elena Janušauskaitė (g. 1881) buvo
ištekejusi už Stepono Krinicko, turėjo
du sūnus ir dukrą: Aleksandrą, Motie-
jų ir Rozaliją. Gyveno Trakininkuose.
Steponas padėdavo žmonėms laiškus,
dokumentus rašyti.

Adomas (1883–1942) buvo vedęs
Feliciją Aleksandravičiūtę (g. 1899),
gyveno Kaune. Adomas buvo baigęs

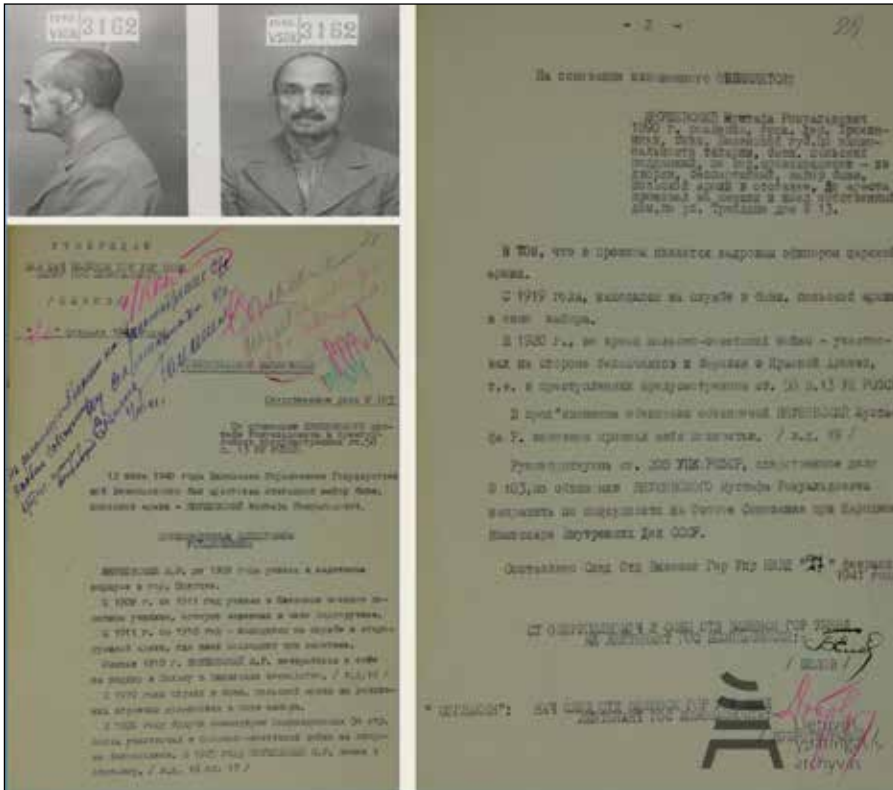
Adomas Janušauskas, 1940 m.

karo mokyklą, ministerijoje dirbo tar-
nautoju. 1941 metais su šeima ištremtas
į Sibirą, Tomsko sritį. Ten ir mirė. Turė-
jo tris sūnus: Aleksandrą (1922–1981),
Romualdą (g. 1925) ir Ipolitą (1932–
1954). Aleksandriui ir Ipolitui pavyko iš
tremties pabėgti, slapstėsi, tačiau buvo
suinti ir grąžinti tremtin. Ipolitas neiš-
kentęs tardymų nusiskandino. Felicija
su sūnumi Romualdu 1957 metais grįžo

*Romualdas Janušauskas, Adomo
sūnus, 1946 m.*

Steponas Janušauskas (Mustafa Januševskis). Iš Lietuvos archyvų virtualios parodos „Lietuvos totoriai archyvų dokumentuose“.

į Lietuvą, Aleksandras grįžo 1961 metais. Aleksandras vedęs nebuvo, Romaldas turėjo du sūnus.

Elžbieta (1885–1916) buvo išteklėjusi už Samuelio Vilčinsko (1876 – 1945).

Samuelis dirbo Žaslių, vėliau Palemono, geležinkelio stočių viršininku, nuo 1938 m. buvo Kauno musulmonų bendruomenės pirmininku. Turėjo sūnų Juozą (1909–1992), bei dukteris Ma-

riją (1908–2000), Eleną (1911–2003) ir Sofiją (1913–1978). Juozas buvo inžinierius, nuo 1946 m. su šeima gyveno Londone, buvo lietuvių išeivijos politinis veikėjas, apie dešimtį metų – Didžiosios Britanijos lietuvių sąjungos pirmininkas. Vyriausia dukra – siuvėja.

Marijona (g. 1888) buvo išteklėjusi už Stepono Makulavičiaus, gyveno Raižiuose. Turėjo keturias dukras: Zofiją (Makaveckienę), Almyrą (Aleksandravičienę), Eleną (Selimavičienę) ir Feliciją (Chaleckienę).

Steponas (Mustafa) (g. 1890) buvo karininkas, lenkų kariuomenės majoras. Išėjęs į pensiją gyveno Vilniuje. Dėl pasipriešinimo Sovietų Sąjungos kariuomenei 1940 metais suimtas.

Chaleckai

Močiutės mamos, Sofijos Chaleckaitės–Janušauskienės, tėtis buvo Adomas Chaleckas. Turėjo tris sūnus: Joną (1893–1946), Simoną (1898–1954) ir Jokūbą bei tris dukteris: Zulią, Marijoną ir Sofiją. Sūnūs emigravo į JAV, ten ir pasiliko pasivadinę Kaletski pavarde. Zulia buvo išteklėjusi už Bazaravičiaus, berods turėjo tris vaikus. Marijona išteklėjo už Abunevičiaus Simo, gyveno Adamonyse. Turėjo du sūnus ir dukrą.

Pokalbis Vyriausybės kanceliarijoje

2023 m. kovo 9 d. Vyriausybės kanceliarijoje vykusiamame susitikime aptarti Lietuvos totoriams aktualūs klausimai.

Susitikimą inicijavęs Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas Motiejus Jakubauskas priminė Lietuvos totorių bendruomenės indėlį į Lietuvos valstybės kūrimąsi, apžvelgė Lietuvos totorių kultūros paveldą, pažymėjo, kad sovietų okupacinė valdžia sunaikino reikšmingiausius Vilniaus totorių istorinio palikimo objektus: Lukiškių senąsias totorių kapines ir mečetę. M. Jakubauskas padėkojo Vyriausybei už patvirtintas ir 2021 metais įgyvendintas Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metų veiklas, ypač sunaikintų senųjų totorių kapinių paženklimą.

Susitikime dalyvavę Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos atstovai kalbėjo apie būtinybę Vilniaus miesto teritorijai, kurioje istoriškai gyveno totoriai, sugrąžinti Totorių Lukiškių pavadinimą.

Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos pirmininkas M. Jakubauskas tei-

giamai įvertino Finansų ministerijos ir valstybės įmonės Turto banko užsakymu parengtą pastatų Vilniuje, A. Goštauto g. 9, 11 ir 12 ir Lukiškių g. 9, komplekso atnaujinimo koncepciją, kuriai pritarta Vyriausybės 2023 m. sausio 18 d. pasitarime. Pasak kalbėtojo, svarbu deramai įprasminti senųjų totorių kapinių ir mečetės, kurias sunaikino sovietų valdžia, istorinę atmintį bei šiuolaikinėmis priemonėmis atskleisti Totorių Lukiškių istoriją.

M. Jakubauskas kalbėjo apie poreikį pristatyti Lietuvos visuomenei ir mūsų šalies svečiams išlikusį Lietuvos totorių paveldą, įkuriant muziejų. Šiuo metu Lietuvos totorių istoriją liudijantys ekspozitai saugomi valstybiniuose muziejuose ir privačiose kolekcijose, tačiau nėra prieinami plačiajai visuomenei, todėl buvo diskutuota apie patalpų poreikį Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos renginiams, muziejui, bibliotekai ir archyvui, švietimui, kūrybinėms dirbtuvėms, dvasinėms veikloms.

Susitikimui vadovavusi Ministrės Pirmininkės patarėja kultūros klausimais dr. Gabrielė Žaidytė padėkojo Lietuvos totorių bendruomenių sąjungai už pastangas įprasminti Lietuvos totorių istorinę atmintį ir rūpintis tradicinei istorinei Lietuvos totorių bendruomenei aktualiais dabarties klausimais.

Susitikimo dalyviai sutarė toliau bendradarbiauti ieškant Lietuvos totorių suformuluotų klausimų sprendimų.

Susitikime taip pat dalyvavo Ministrės Pirmininkės patarėjai Arturas Liudkovskis ir Kęstutis Lančinskas, kultūros viceministras Albinas Vilčinskas, Tautinių mažumų departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktorė Vida Montvydaitė, Lietuvos totorių bendruomenių sąjungos atstovai: prof. Tamara Bairašauskaitė, prof. Adas Jakubauskas, Lietuvos musulmonų sunitų dvasinio centro vadovas muftijus Romas Jakubauskas, Vyriausybės kanceliarijos atstovai.

LT informacija

LIETUVOS TOTORIAI IR 1831 M. SUKILIMAS LIETUVOJE

Algimantas DAUGIRDAS

Tiurkų tautos atstovai, išėiviai iš Aukso ordos ir Krymo chanato, atkreipė Lietuvos valdovų dėmesį jau XIV a. pradžioje. Pirmieji totorių būriai atvyko į LDK žemes dar didžiojo kunigaikščio Gedimino laikais apie 1319 m. Šis valdovas ketino totorių karines formacijas panaudoti kovoje su Kryžiuočių ordinu. Vieno galinčiausio totorių chano Uzbeko pasiuntiniai viešėjo 1324 m. Vilniuje pas Gediminą. Didysis kunigaikštis Algirdas planavo totorius panaudoti užvaldant Podolę ir darė sutartis su Aukso ordos valdovais. Dar vėliau, Vytauto Didžiojo pakviesti, 1397 m. atvyko į Lietuvą ir tapo ištikimais ir nuolatiniais Lietuvos sąjungininkais. Amžių tėkmėje, dalyvaudami daugelyje karų, totoriai susiformavo kaip karinga tauta, ištikimai tarnaujanti savo valdovui. Beveik visuomet sąvoka *totorius* buvo siejama su žodžiu *karys*. Dalyvaujant karo žygiuose totoriams reikdavo įveikti didelius bekraščių stepių atstumus ir tai atlikti padėdavo žirgai, kuriuos šie raiteliai meistriškai išmoko valdyti, visus įgūdžius perduodami savo gentainiams iš kartos į kartą. Totoriai iš savo protėvių paveldėjo meilę žirgams, juos mylėjo, rūpinosi ir puoselėjo. Žirgas ir totorių raitelis sudarė visumą. Raitelis suprato savo žirgą, o žirgas raitelį. Visa tai padėjo pasiekti daug laimėjimų mūšio lauke. Neatsitiktinai totoriai kariniuose daliniuose, kokiam valdovui betarnaudami, dalyvavo išimtinai kavalerijos daliniuose. Nuo seniausių laikų tarnaudami Lietuvai, totoriai dalyvavo LDK priešakinės sargybos pulkuose, saugodami valstybės pakraščius. Totorių raitelius vertino ir užsienio valdovai. Nemaža dalis jų tarnavo Saksonijos karalių kavalerijos daliniuose, o Lietuvai ir Lenkijai 1794 m. netekus valstybingumo, tarnavo Prancūzijos, Prūsijos ir Rusijos kariuomenėje, dažnai sudarydami atskirus totorių kavalerijos pulkus ar eskadronus. Kur betarnautų, totorių kariai visuomet buvo vertinami už ištikimybę. Duotą priesaiką visuomet saugodavo.

LDK teritorijoje totoriai mėgo gyventi organizuotose bendruomenėse, kur buvo patogiau išsaugoti tautinį savitumą ir religiją. Didžiausios jų bendruomenės įsikūrė Ašmenos, Augustavo, Gardino, Dokšicų, Lydos, Naugarduko, Medilo, Slanimo vietovėse. Nors šios vietovės 1794 m. po

Abiejų Tautų Respublikos okupacijos ir sunaikinimo atiteko Rusijos imperijai, tačiau iš tų kraštų kilę totoriai save visuomet laikė buvusios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės piliečiais, vadinamaisiais Lietuvos totoriais, *Lipkomis*. Jiems tas kraštas, kur nuo seno gyveno jų protėviai, kurių gėnė jų tėvai ir seneliai, visad buvo Lietuva.

Prasidėjusį 1830 m. Lenkijoje ir 1831 m. Lietuvoje sukilimą palaikė beveik visi buvusios LDK gyventojai – Lietuvos totoriai. Nemaža totorių dalis tuo metu jau buvo įtraukta į Rusijos kariuomenę, ypač į Totorių bei Lietuvių kavalerijos pulkus. Kuomet Lenkijos Karalystės seimas 1831 m. sausio 25 d. savo nutarimu nušalino Rusijos carą Nikolajų I nuo Lenkijos sosto ir nutraukė priklausomybę šiai imperijai, daugelis jų paliko savo karinę tarnybą. Būdami laisvi nuo priesaikos Rusijos valdovui, totoriai perėjo į sukilėlių pusę. Aktyviai stėjo į formuojamą Lenkijos Karalystės ir lietuvių sukilėlių kariuomenės dalinius, užimtose teritorijose stėjo į partizanų būrius. Kauno pavieta, Raižiuose, sukilėliai išrinko totorių savo dalinio komendantu, deja, jo pavardė nežinoma. Jau pačioje sukilimo pradžioje aktyviai organizavosi Ašmenos pavieto Daubutiškių (dabar Šalčininkų r. sav.) totorių bendruomenė, kurios imamui Dovydui Aleksandrovičiui bendraujant su vietine sulilėlių valdžia, pavyko gausiai papildyti sukilėlių dalinius totorių savanoriais. Tame pat Ašmenos pavieta kavalerijos eskadroną suorganizavo buvęs Rusijos Imperijos kariuomenės kapitonas Janas Kryčinskis. Jame tarnavo vien totoriai, tarp kurių kovose pasižymėjo Stanislavas Murza Musielevičius, Ali Achmatovičius, Gembickis, Aleksandrovičius. Už dalyvavimą sukilime Janas Kryčinskis neteko savo dvaro Laučicuose (dabar Лоўчыцы kaimas Gardino aps. Naugarduko r.). Rusijos kariuomenės Velikoje Lukų pėstininkų pulko kapitonas Davidas Kryčinskis, patekęs Ašmenos sukilėliams į nelaisvę, savo noru perėjo į sukilėlių kariuomenės gretas ir buvo paskirtas Ašmenos komendantu. Po kautynių prie Rumo, kpt. D. Kryčinskis nespėjo atsitraukti ir pateko rusams į nelaisvę. Keletą mėnesių kalėjo, kol karo lauko teismas nuteisė mirties bausme pakariant. Vis tik mirties išvengti pavyko, atsižvelgiant į garbų rotmis-

tro amžių, padėjo ir įtakingi giminaičiai. Vienas 1831 m. žygio į Lietuvą dalyvis, generolas Dezideras Chlapovskis, savo prisiminimuose (Pamiėtniki. cz.I, Poznań 1899, s. 41) taip pat mini atvejį, kai visas Rusijos kariuomenės Totorių pulko eskadronas perėjo į Sukilėlių pusę.

Lietuvos totorių eskadronas, vadovaujamas garsaus 1794 m. sukilimo generolo Juzefo Bieliako palikuonio kapitono Bogdano Bielako, dalyvavo Lenkijos generolo Samuelio Rožyckio korpuso žygyje į Lietuvą. Rotmistro B. Bieliako eskadronas buvo sudarytas iš Augustavo apylinkių totorių. Drohičino mūšyje jie dalyvavo pergalingoje kovoje prie Petrykavo (dabar miestas *Петрыкаў Baltarusijoje*) prieš rusų generolo Fiodoro Paniutino dalinį, kuriame buvo 8-asis Lubensko husarų ir Sevsko pėstininkų pulkai, kovėsi rytiniame Belovežo girios gale, prie Narėvkos upės. Prisijungęs prie grįžtančio iš Lietuvos generolo Henriko Dembińskio korpuso Suvalkijoje, gen. S. Rožyckio korpusas, atkakliai kaudamasis su Rusijos kariuomenės daliniais, žygiavo į Varšuvą. Rugsjūčio 21 d. totorių eskadronas turėjo sunkias kautynes prie Vieržbicos. Dalis totorių eskadrono su rotmistru B. Bieliaku pakliuvo į Dono kazokų pasalą. Sužeistas eskadrono vadas dar atkakliai kovėsi su jį apsupusiais trimis kazokais, tačiau krito pašautas mirtinu šūviu.

Atskirą totorių eskadroną sausio mėnesį suformavo ir buvęs Prancūzijos imperatoriaus Napoleono I kovų dalyvis Samuelis Murza Ulanas. Jame kovojo nemažai totorių iš Lenkijos Karalystės dalyje buvusio Suvalkijos regiono. Papulkininkio S. M. Ulanos dalinyje kovėsi ne mažiau kaip 40 totorių. Yra žinomos šios kovotojų pavardės: Sobeslavas Kryčinskis, Jaroslavas Ledzinskis, Stefanas Jušynskis. Pplk. S.M. Ulanas su savo daliniu taip pat prisijungė prie gen. S. Rožyckio korpuso ir dalyvavo daugelyje mūšių. Deja, mūšyje prie Stopnicos žuvo narsus totorius S. M. Ulanas, apdovanotas auksiniu *Virtuti Militari* kryžiumi.

2021 m. Lenkijoje ir Lietuvoje buvo paminėtos 1830–1831 m. sukilimo 190-osios metinės. Tai labai reikšmingas ne tik šių dviejų tautų istorinis laikotarpis, bet svarbus ir kitoms tautoms, nuo seno gyvenusioms Lietuvos Didžiojoje Ku-

nigaikštystėje, o vėliau ir Abiejų Tautų Respublikoje. Šis sukilimas buvo vienas iš daugelio įrodymų, kad lenkai ir lietuviai niekada nesutiko su galingesnių kaimynų brutaliai sunaikinta savo valstybe. 1830–1831 sukilimo šūkis „Už mūsų ir jūsų laisvę“ kaip niekad aktualus ir dabar. Šiandien jį kartoja Ukrainos kariai, didvyriškai priešindamiesi tam pačiam priešui, kaip ir prieš 191 metus. Lenkija, Lietuva ir kitos demokratinės valstybės kiek galėdamos padeda Ukrainai, nes ji kovoja ir už Europos laisvę ir taiką. Kaip tik 2022 m. Panevėžio leidykla „Totas“ išleido Jaceko Jaworskio knygą apie 1831 m. įvykius pavadinimu *1831 metai. Lietuvos pasirinkimas*. Joje išsamiai aprašomi sukilimo įvykiai tiek Lietuvoje, tiek ir už jos ribų. Nemažai vietos joje skiriama Lietuvos totorių indėliui į šį sukilimą. Sukilimą Lietuvoje numalšinus, tik maža dalis sukilėlių kariuomenės sudėjo ginklus ant Prūsijos karalystės sienos. Sukilimo kovos dar tęsėsi, nes Lenkijos kariuomenė, kurioje be lenkų buvo nemažai lietuvių, baltarusių, voluiniečių, totorių, negalvojo

pasiduoti. Šių tautų atstovai, tęsiantis atkaklioms kovoms, stojo į sukilusios Lenkijos Karalystės kariuomenę, kurios vadovybė formavo kovai su priešu naujus dalinius jau pačios Lenkijos teritorijoje. Taip sudaryti daliniai buvo pavadinti Lietuvių

voluiniečių, Lietuvių rusinų legionais. Šiuose daliniuose kovas tęsė ir Lietuvos totoriai. Daug jų buvo įtraukta į Augusta-vo vaivadijos 1-ąjį ir 2-ąjį ulonų pulkus, taip pat į 7-ąjį Voluinės ulonų pulką. Knygos autorius J. Jaworskis išsamiai pateikia daug informacijos apie iš Lietuvos pasitraukusių sukilėlių dalinių tolimesnę kovą už gimtojo krašto teritorijos. Labai gaila, kad apie šį garbingą 1831 m. sukilimo kovų etapą Lietuvos istoriografijoje beveik nieko nėra rašyta. Dažniausiai pateikiama nuomonė, kad sukilimas baigėsi generolo A. Gelgaudo vadovaujamiems daliniams persikėlus į Prūsijos teritoriją. J. Jaworskis savo knygoje pateikia daug faktų, kad lietuvių sukilėliai ir toliau tęsė kovas.

KNYGA „1831 metai. LIETUVOS PASIRINKIMAS“, autorius Jacek Jaworski, galima įsigyti: V. Putvinskio g. 42, Kaunas, antikvariate „GK GALERIJA“. EL. PAŠTAS: gkgalerija@gmail.com, tel. 8 698 72926.

MATAS JANUS (JANUŠAUSKAS), TAMARA JANUS (JANUŠAUSKAS)

Karo metais Matas Janušauskas dirbo Kauno tekstilės trestui priklaususioje fabrike „Veltinis“, kurį, kaip ir kitus tekstilės fabrikus, vokiečių okupacinė valdžia perėmė į savo žinią ir kontrolę. Šaltą 1941–1942 žiemą fabrikas buvo priverstas gaminti daugiau produkcijos. Trūkstant kvalifikuotų darbininkų buvo pradėta siųsti į fabriką dirbti žmonės iš Kauno geto. Matas Janušauskas buvo paskirtas fabriko direktoriumi ir per visą okupacijos laikotarpį, eidamas šias pareigas, Matas Janušauskas itin rizikuodamas teikė žydams neįkainojamą pagalbą: fabrikas tapo labai svarbia ryšių su išoriniu pasauliu paieškos vieta – ne vienas Kauno geto žydas, dirbęs šiame fabrike, susitarė su lietuviais dėl slėptuvės sau ir savo vaikams, keitė į maisto produktus savo daiktus. Kai Kauno getas buvo paverstas koncentracijos stovykla, žydams nebebuvo leidžiama išeiti iš geto dirbti, todėl gete žmonės pradėjo badauti. Bet didvyriškomis Mato Janušausko pastangomis buvo išrūpintas leidimas žydams ir toliau dirbti „Veltinio“ fabrike. Taip Matas Janušauskas pratęsė gyvenimą daugiau kaip 100 Kauno geto žydų. Į pagalbą žydams ištraukė ir Mato Janušausko žmona Tamara. Pasklidus gandams apie pirmąją Vaikų akciją 1943-ųjų lapkritį Šiaulių gete, Matas Janušauskas vieną tamsų vakarą su savo žmona Tamara atėję prie spygliuotos

geto tvoros paėmė dvejų su puse metų dr. Zalmano Grinbergo sūnų Imanuelį ir jį globojo iki karo pabaigos, o priartėjus frontui, pasiėmė berniuką, jie pasitraukė į Vokietiją ir koncentracijos stovyklų kalinių rehabilitacijos centre įkurtame buvusioje Šv. Otilijos (Sankt Ottilien) vienuolyne suradę dr. Zalmaną Grinbergą, atidavė jam išgelbėtą sūnų. Iš profesoriaus bei filosofijos mokslų daktaro, Talmudo žinovo Samuelio Atlaso 1949 m. liudijimo apie Matą Janušauską:

„Visiems, kam tai gali būti svarbu:

aš noriu paliudyti Mato Janušausko iš Kauno (Lietuva), neseniai su šeima atvykusio iš Vokietijos į Australiją, asmeninius ir charakterio bruožus. Ponas Janušauskas yra puikaus būdo, išskirtinai kilni asmenybė. Jis ir jo šeima pasižymėjo tuo, kad vokiečių okupacijos Lietuvoje metais pasiaukojamai padėjo nacių persekiojamiems žydams. Daugybei žydų jis padėjo nelaimėje, rizikuodamas savo ir savo šeimos narių gyvybe. Tokių asmenybių yra labai mažai tarp ne žydų tautybės žmonių.

Iš daugybės jo nepaprastai humanišku poelgiu aš paminėsiu tik kelis, susijusius su mano šeimos nariais. Jis paėmė į savo namus mano sūnėno dr. Zalmano Grinbergo vaiką, taip jį išgelbėjo nuo neišvengiamos mirties. Dr. Z. Grinbergas šiuo metu gyvena Izraelyje ir eina vadovo pareigas – jis yra Beilinsono ligoninės netoli Tel Avivo direktorius. Ponas Janušauskas taip pat visomis įmanomomis priemonėmis padėjo mano broliui Jakobui Atlasui ir jo šeimai, kurie dabar gyvena Monrealyje (Kanada). Ponas Janušauskas buvo vieno Kauno fabriko direktorius. Fabrike jis buvo įdarbinęs daug Kauno geto žydų ir padarė jiems daug gero. Žydų tauta be galo dėkinga jam už didžiulę ir kilnią pagalbą tuo mums tragišku laikotarpiu.“

Žūvančiųjų Gelbėjimo Kryžiaus apdovanojimą gavo 2014 m.

„LT“ informacija

Marius iš Kaišiadorių atskleidžia totoriško plovo paslaptį: praėjo 6 metai, kol įgudau jį ruošti tikrai gerai

Daug kas vis dar maišo ne tik totorius su karaimais, bet ir jų gaminamus patiekalus. Kalba, kultūra, ruošiami patiekalai yra skirtingi, tačiau nuo senų laikų šias mažumas vienija kulinarinio paveldo gausa. Šiuo metu patys žinomiausi totoriški patiekalai yra šimtalapis ir koldūnai, karaimų – kibinai. Tačiau, šandien pakalbėsime apie totorišką plovą.

Lietuvoje plovo populiarumas išaugo tik prieš gerą dešimtmetį. Žmonės pradėjo domėtis jo gamyba ir skonių paieškomis. Totorius Marius Radlinskas iš Kaišiadorių senelių receptą tobulino bene šešerius metus.

„Pats plovą rimčiau pradėjau ruošti gimtadienio proga gavęs kazaną. Tuomet ir kilo azartas paruošti kuo įdomesnius patiekalus ir žinoma, plovą“, – pranešime žiniasklaidai sakė M. Radlinskas. Nors ingredientai visi aiškūs, pirmieji bandymai gaminti plovą nebuvo tokie sėkmingi.“

„Praėjo šešeri metai, kol įgudau ruošti tikrai gerą plovą. Per tą laiką visi draugai ir bendradarbiai plovu buvo vaišinami gana dažnai. Jie ir paskatino mane įkurti MB „Laužo skonis“ bei plovą gaminti platesnei auditorijai“, – pasakoja Marius. Garsas apie Mariaus „užklasinę“ veiklą pasklido ne tik po Kaišiadorių rajoną, todėl keletas savaitgalių per mėnesį jau būna užimti. Nors pagrindinis Mariaus darbas nesusijęs su maisto gamyba – jis rūpinasi technikos priežiūra įmonėje „Transchema“ – džiaugiasi, kad visas veiklas pavyksta suderinti.

Tad koks gi totoriško plovo receptas ir kuo jis ypatingas? „Vidurio Azijos šalyse plovas yra vienas populiariausių patiekalų. Tačiau pagal šalį jis gali skirtis naudojamais prieskoniais ar

mėsa“, – pastebi Marius. Anot jo, totoriai plovą ruošia panašiai kaip ir virėjai kitose šalyse, dažniausiai gamina su jautiena. Visgi totoriai turi ir išskirtinį medžiotojų plovą, kurį ruošiant naudojama žąsiena, o patiekalo papuošimui naudojamos ir keptos putpelės.

Lietuviai neretai prašo pagaminti plovą ir iš kiaulienos. Nors dėl religijos patys totoriai kiaulienos nevalgo, Marius yra pasaulietiškas, tad moka ruošti ir tokį plovą, jo papuošimui dažnai naudoja kiaulienos šonkauliukus.

Marius Radlinskas pateikia totoriško plovo su jautiena receptą, kurį nesunkiai galėtų pasigaminti kiekvienas namuose.

Totoriškas plovas su jautiena

Plovui su jautiena 5–6 asmenims reikės: 1 kg ryžių (gali būti tiek paprasti, tiek plikyti); 1 kg morkų; 0,5 kg svogūnų; 1,3 kg jautienos (geriausia sprandinė); 300 g avinžirnių (konservuoti arba žali); 2-3 vnt. čili pipirų (svarbiausia nepažeisti, kad neperduotų per daug aštrumo); galima ir nedėti; 3 vnt. česnakų galvų (2 pilnos, 1 perpjauta per pusę); 300 ml aliejaus.

Prieskoniai: 2 a. š. kumino (geriau nemalto), 1 a. š. kalendros miltelių, 2 a. š. raudonosios paprikos miltelių, raugerškio uogų pagal skonį (nebūtina, tačiau jos nuima morkų saldumą), 2 a. š. ciberžolės, pipirai, druska pagal skonį.

Gaminimo eiga:

* Plovą galima ruošti ant viryklės tiek puode, tiek aukštesnėje keptuvėje, tačiau geriausiai būtų jį gaminti kazane.

* Pirmiausia visus prieskonius, išskyrus ciberžolę, sudedame į grūstuvę ir pasiruošiame jų mišinį.

* Įpilame aliejų į puodą ar keptuvę, įkaitiname ant aukštos ugnies. Dalimis, geriausia per 3–4 kartus apkepame ir kiek apskrudiname mėsą, kad nepaleistų vandens, ją išimame.

* Tuomet dedame svogūnus bei apkepame juos – taip pat dalimis.

* Jiems apkepęs į tą patį puodą grąžiname mėsą ir svogūnus bei sudedame šiaudeliais pjaustytas morkas, pusę prieskonių mišinio. Kepame, kol morkos šiek tiek apskrudna.

* Tuomet įpilame šalto vandens tiek, kad apsemtų turinį. Sudedame avinžirnius (jei naudojami konservuoti, skystį nupilame, o jei žali – juos pamerkiame iš vakaro, kad išbrinktų), išmeigiame česnakų galvas, čili pipirus. Šiek tiek įberiam maltų pipirų ir kiek daugiau druskos.

* Viską uždengiame ir troškiname ant kaitrios ugnies, kol užverda, o tuomet ant vidutinės ugnies paliekame troškintis 40–45 minutėms. Priklausomai nuo jautienos rūšies, šis mėsos ir prieskonių troškinys, dar vadinamas zirvaku, gali troškintis net iki valandos.

* Kol zirvakas troškinasi, per tą laiką išplauname ryžius. Plauname tol, kol bus skaidrus vanduo. Tuomet ryžius geriausia užpilti karštu vandeniu, kad šiek tiek apsemtų, ir palaikyti įberus šiek tiek druskos.

* Išsitroškinus mėsai ištraukiame čili pipirus, česnakus, dedame ryžius ant viršaus bei juos tolygiai paskleidžiame. Nemaišome. Įpilame vandens, kad ryžiai būtų apsemti. Vandens turėtų būti apie 2 cm virš ryžių. Uždengus dangtį, kol vanduo užvirus, palaikome didelę kaitrą. Vandeniui užvirus, kaitrą sumažiname iki vidutinės ar kiek mažesnės.

* Ryžių sluoksnį reikia karts nuo karto pamaišyti nesumaišant su kitais ingredientais. Ryžiams įpusėjus virti įdedame likusius prieskonius, o kraštu aplinkui suberiame ciberžolę. Ryžius su prieskoniais sumaišome ir vėl uždengiame dangčiu.

* Ryžiams išbrinkus apie 70 proc., kai jie dar šiek tiek kieti, atidengiame dangtį ir su kiaurasamčiu ar šaukštu iš ryžių, kartu šiek tiek užgriebiant ir mėsą bei daržoves, suformuojame

kauburėlį. Vandens yra likę nebedaug, todėl kazane, puode ar keptuvėje, kur ruošiamas plovavimas, padarome skylučių, kad iš apačios vandens likutis garuotų,

ir uždengiame indą dangčiu.

* Ryžiams beveik išvirus, išmaišome jau visą puodo ar keptuvės turinį – kartu su mėsa ir daržovėmis, vėl

suformuojame kauburėlį ir pridarome skylučių, kad ryžiai garuose išbrinktų iki 90 proc. bei taptų birūs.

* Sudėti į puodą ryžiai išsitroškina maždaug per 20-40 minučių, priklausomai nuo ryžių savybių bei indo, kuriame gaminamas plovavimas, dydžio.

* Ryžiams suminkštėjus išjungiame ugnį ir plovą paliekame pastovėti 30 minučių, kad visi skoniai dar geriau atsiskleistų.

* Patiekiant plovą jį puošiame česnakais, čili pipirais. Dedant plovą į lėkštes, jo nereikėtų suspausti, jis turėtų likti birus. Plovą rekomenduojama valgyti su šviežiomis daržovėmis ar marinuotais agurkėliais.

Skanaus!

Kalendorinės apeigos ir Krymo totorių papročiai

Elvira DROZDOVA

Dvasiniame tautų, įskaitant Krymo totorius, gyvenime yra daugybė sudėtingų reiškinių, kurie skiriasi savo istorine kilme. Tarp šių reiškinių šventės yra ryškiausios, kai tarsi veidrodyje atsispindi žmonių gyvenimo būdas. Tokios šventės yra: „Yyl Gedgesi“, „Navrez“, „Hydyrlez“, „Derviza“, „Oraza Bayram“ ir „Kurban Bayram“.

Čia mes kalbėsime apie „Yyl Gedesi“. Ilgiausia metų naktis yra gruodžio 22 d. Kalendorinių švenčių sistemoje ji užima ypatingą vietą – tai šeimos šventė. Jai būdingos paprastos apeigos, žyminčios žiemos pradžią. Šventės apeigos senovinės. Klasikinis Krymo totorių poezijos pavyzdys Ashik Umer eilėraštis „Ar tau tai verta?“ Jis rašo: „Net Naujų metų išvakarės (gruodžio 22 d.), susijusios su Navrez (kovo 21 d.) švente, vis tiek nebus gražesnės nei juodos garbanos, puošiančios veidą“.

Krymo totoriai šią šventę šventė visame Kryme, tačiau skirtinguose regionuose tai buvo vadinama skirtingai. Pavyzdžiui, pietinėje pakrantėje ši šventė buvo vadinama kalendoriumi, o gruodžio 22 d. diena yra „Kantar“, tai reiškia „Svarstyklės“. O tai simbolizuoja pusiausvyrą (žiemos saulėgrįžą). Kitose vietose ji buvo vadinamas Yyl Bash arba Yyl Gedges. Žmonių požiūris į šias šventes įrašomas į liaudies patarles. Pavyzdžiui, „Qirimda kysh kantardan son“ (Žiema prasideda Kryme po gruodžio 22 d.).

Šią dieną saulė pakyla žemai ir pateka anksti. Gruodžio 22 d. vidurdienio saulės aukštis šiauriniame Žemės pusrutulyje pasiekia mažiausią aukštį, todėl diena yra trumpiausia. Kryme jos trukmė yra tik 8 valandos 46 minutės. Vidurdienį saulė pakyla virš horizonto 21,5°. Nuo gruodžio 25 d. diena pailgėja – pirmąsias dienas vieną minutę per dieną. Sausio viduryje padidėjimas siekia maždaug pusvalandį. Gruodžio 22 d. saulė patenka į Ožiaragio žvaigždyną (Ulaq) ir praeina sausio 20 d. Šis laikotarpis yra pagrindinis „Buyuk Čille“, t. y. laikas, trunkantis nuo gruodžio 22 iki vasario 4 dienos (šalčiausios ir sunkiausios žiemos dienos Kryme).

Šventei „Yyl Gedesi“ merginos ruošia „Yany Yil Kobetesi“, pyragą su vištienos mėsos įdaru ir virtais ryžiais. Neda-

žytas kiaušinis dedamas iš viršaus į pyrago centrą. Paruošiama „Balta Halva“ (Beyaz Elva). Prieš šventinį stalą šeimos nariai bando tyliai tepti vienas kito veidus suodžiais iš po katilo. Triukšmas kyla, prasideda juokai ir linksmybės. Sutuoktiniai užsideda išvirkščią kailį, minia eina iš namų į namus, šaukdami: „Kalenda, kalenda, kalenda!“

Artėjant prie namo, jie sako: „Jei vaišinsite, tegul berniukas gims, o jei ne, tada plika mergaitė“. Šeimininkė duoda vaikams riešutų, saldainių ir kt. Merginos tą naktį dainuoja. Vaikinas vakare slapta lankosi pas savo mylimą mergaitę ir klausia jos, ar ji yra pasirengusi priimti piršlius. Jei mergaitė sutinka su juo susituokti ir yra pasirengusi priimti piršlį, jis įteikia mergaitei anglies gabalą kaip sutikimo ženklą, kurį reikia priimti kaip sutikimo tekėti simbolį.

Šią naktį visi šeimos nariai eina miegoti norėdami susapnuoti malonius sapnus. Kitą rytą jie pasakoja savo sapnus močiutei ar mamai. Jie pradeda pasakoti žodžiais: „Haiyr eiylekke olsun“, o tai reiškia: „Už laimę“. Manoma, kad tą naktį matyti sapnai išsipildo. Ryte šeimininkė ruošia „aluška šorbasy“ (iš mažų koldūnų verdama sriuba, kurios privalomas komponentas – kiaušinis). Taigi taip Krymo totoriai pažymi žiemos pradžią ir astronominius metus.

Remiantis Refato Kurtijevo knygos „Krymo totorių kalendorinės apeigos“ medžiaga.

2023-05-06 d. įvyko Nemėžio musulmonų sunitų religinės bendruomenės susirinkimas

Dalinamės susirinkimo rezultatais:

Bendruomenės pirmininku išrinktas **Arturas Muchlia**.

Išrinkta bendruomenės taryba: Razija Selimovič, Elita Radkevič, Rozalija Majorienė, Tatjana Makaveckienė, Arturas Muchlia.

Išrinkta revizinė komisija: Jakovas Jakubovskis, Konstantinas Selimovičius, Zinaida Mucharskaja.

Linkime ištvėrmės ir darbingos ketverių metų kadencijos.
Nemėžio totorių bendruomenės pirmininkas Arturas Muchlia

Dėl vilniečių sutuoktinių **Džamilės Jakubovskos (1934 – 2023 m.)** ir **Ibrahimo Jakubovskij (1930 – 2023 m.)** mirties nuoširdžią užuojautą artimiesiems reiškia

Keturiasdešimt totorių kaimo totorių bendruomenė

Dėl **Adam Radeckij (1953 – 2023 m.)** iš Šalčininkų raj. Tauciūnų k. mirties nuoširdžią užuojautą artimiesiems reiškia

Keturiasdešimt totorių kaimo totorių bendruomenė

Dėl **Marijos Adamovič (1957 – 2023 m.)** iš Grigiškių mirties nuoširdžią užuojautą artimiesiems reiškia

Keturiasdešimt totorių kaimo totorių bendruomenė

Kviečiame paragauti Lietuvos totorių nacionalinių patiekalų – koldūnų, totorių pyragėlių, halvos, kubete, peremečių. Koldūnai ir kepiniai gaminami naudojant senovinę Lietuvos totorių maisto paruošimo receptūrą, jų gamyboje naudojama aukščiausios rūšies mėsa, turinti Halal sertifikatą.

Pas Totorius

TEL: 867600250
Keturiasdešimt Totorių kaimas
g. Totorių 28A

Sveikiname Nemėžio totorių bendruomenės narius, šventusius jubiliejus per sausio–birželio mėnesius!

Aleksandravičienę Eleną su 75 metų jubiliejumi!
Chaleckienę Tairą su 80 metų jubiliejumi!
Dzinajevičių Konstantiną su 65 metų jubiliejumi!
Gembickąją Jeleną su 85 metų jubiliejumi!
Gembickij Renatą su 40 metų jubiliejumi!
Iljasevič Romaną su 75 metų jubiliejumi!
Iljasevičiūtę Margaritą su 35 metų jubiliejumi!
Jakubovskąją Jeleną su 60 metų jubiliejumi!
Jakubovskąją Sofiją su 75 metų jubiliejumi!
Jakubovskienę Jeleną su 40 metų jubiliejumi!
Juozapavičių Aleksą su 50 metų jubiliejumi!
Krinickį Romualdą su 50 metų jubiliejumi!
Makaveckienę Tatjaną su 55 metų jubiliejumi!
Mavletov Dmitrij su 40 metų jubiliejumi!
Vaitkevičienę Iną su 35 metų jubiliejumi!
Muchlia Arturą su 45 metų jubiliejumi!
Nedekov Alik su 60 metų jubiliejumi!
Radeckienę Dianą su 50 metų jubiliejumi!
Radkevič Ivan su 65 metų jubiliejumi!
Radlinskienę Gulnarą su 35 metų jubiliejumi!
Sachapov Olegą su 35 metų jubiliejumi!
Selimovič Raziją su 65 metų jubiliejumi!
Smolskaja Saidą su 85 metų jubiliejumi!
Širgalijeva Diloram su 70 metų jubiliejumi!
Zakirov Ismail su 95 metų jubiliejumi!
Mikalauskiene Džemilę su 45 metų jubiliejumi!
Radlinskaja Sofiją su 80 metų jubiliejumi!
Linkime visiems sveikatos, daug džiaugsmo pilnų akimirkų, naujų gyvenimo pasiekimų ir naujų potyrių!

**GAMINAME PAMINKLUS,
ANTKAPIUS, TVORELES
IR KITUS GAMINIUS
IŠ AKMENS.**

Tel. 8 620 88288
Tel. 8 699 08751

www.mariauspaminklai.lt
ALYTAUS RAJ. RADŽIŪNŲ KM.

Lietuvos totoriai

Leidžiamas nuo 1995 m. sausio mėn.

ISSN 1822–2072

Adresas:

Žiemų 4-52

LT-51306 Kaunas

El. paštas: jonridz@ktu.lt

www.ltim.lt

Autorių ir redakcijos nuomonės gali nesutapti.

Steigėjai: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Leidėjas: Lietuvos totorių bendruomenių sąjunga

Vyriausiasis redaktorius: Jonas Jonušas ☎ 8 679 86993

Administratorius: Kęstutis Šafranavičius ☎ 8 698 72926

Atsakingasis sekretorius: Jonas Ridzvanavičius ☎ 8 612 11797

Lietuvių kalbos redaktorius: Jonas Jonušas ☎ 8 679 86993

Tikėjimo klausimai: Romas Jakubauskas ☎ 8 674 17 710

Spausdino: Spaustuvė „Morkūnas ir Ko“

Užsak. Nr. Tiražas – 300 egz.